

ZDA v času tik pred prvo svetovno vojno in v času same vojne. Zanimiv je tudi avtorjev prikaz dejavnosti Konstantina Dumbe, avstro-ogrškega poslanika v ZDA, vključno s škandalom, ki ga je odnesel s položaja. Značilno za prvi del monografije, ki obravnava Schweglove dejavnosti pred prvo svetovno vojno in med njo, je opiranje na arhivske vire dunajskih diplomatskih arhivov pa tudi poznavanje ozadij zgodovine posameznih pokrajin in držav, v katerih je Schwegel deloval.

V osmem poglavju avtor nadaljuje s Schweglovim življenjem po koncu prve svetovne vojne oz. po koncu njegove kariere avstro-ogrškega diplomata. V tem času si je Schwegel pričel urejati svoje posestvo, ki ga je po predsedniku ZDA Woodrowu Wilsonu poimenoval »Wilsonia«. Zanimivo in polno novih spoznanj je poglavje o Schweglovem delovanju na Pariški mirovni konferenci, kjer avtor opiše njegovo aktivno vlogo pri pridobivanju stikov slovenskih delegatov na konferenci z ameriško delegacijo oz. celo s samim ameriškim predsednikom Wilsonom. Nato v desetem poglavju predstavi še razmere v novi jugoslovanski državi.

V enajstem, dvanajstem in trinajstem poglavju avtor opiše Šveglovo pot od poslanca jugoslovanskega parlamenta, izvoljenega na Radičevi listi, do člana kraljeve jugoslovanske vlade in poslanika v Argentini. Tu se v prvi vrsti opira na njegov dnevnik, hkrati

pa tudi na poznavanje diplomatskih dejavnosti. Po upokojitvi se je Švegel vrnil na svojo posest »Wilsonio«, ki je doživela svoj propad v času komunistične Jugoslavije po drugi svetovni vojni.

Delo Andreja Rahtena predstavlja pomemben prispevek ne le k poznavanju življenja in dela doslej v zainteresirani javnosti relativno nepoznanega avstro-ogrškega in jugoslovanskega diplomata, ampak tudi k določenim aspektom in vprašanjem zgodovine konca 19. in prve polovice 20. stoletja na slovenskih tleh.

Matjaž Klemenčič

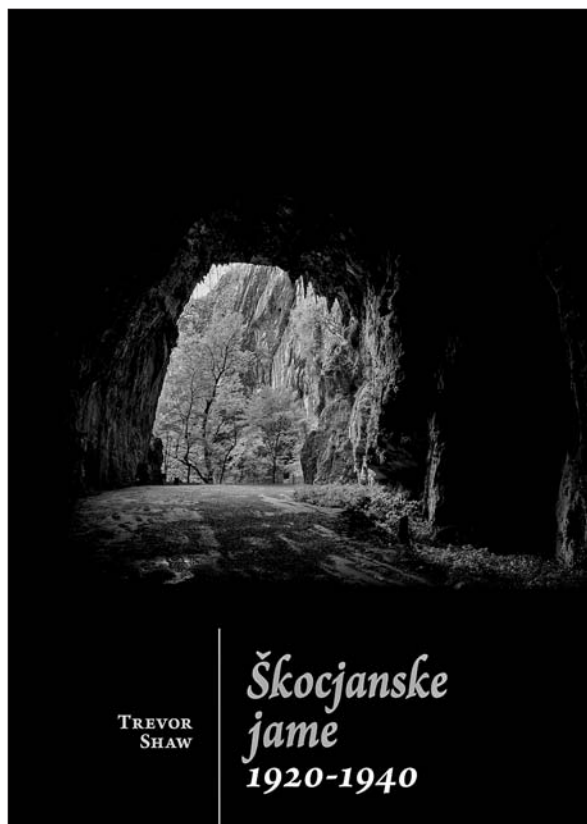

Trevor Shaw: Škocjanske jame 1920–1940. Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2018, 185 strani.

Najnovejše monografsko delo izpod peresa Trevorja Shawa, dolgoletnega raziskovalca Krasa (krasa), častnega člana Inštituta za raziskovanje krasa ZRC SAZU, prihaja kot zelo dobrodošlo delo. Obravnava raziskovalnih podvigov, spodbujanja in promocije turističnega razvoja ter vodenja jam med obema svetovnimima vojnima, ko so prešle pod italijansko upravo, je do sedaj ostala večinoma še neraziskana tema.

Dela Trevorja Shawa, in pričujoče ni izjema, odlikujejo pester nabor še neobjavljenega arhivskega, dokumentarnega in slikovnega gradiva, zlasti arhiva jamskih odsekov planinskih društev, raziskovalnih klubov in turistično promocijskih publikacij iz medvojnega obdobja. Avtor je zbral vire italijanskih upraviteljev jam, dostop do široke palete gradiv pa mu omogočajo tudi osebna poznanstva. Stalnica Shawovih publikacij so tudi bogate (še neobjavljene) ilustracije, fotografsko gradivo, načrti, tabele s ceniki in statistiko obiska, skice in zemljevidi, ki nedvomno obogatijo delo.

Avtor v uvodnih mislih izpostavi, da gre pri knjigi za »zapolnitev vakuma« o objavah o Škocjanskih jamah v obdobju 1920–1940. V uvodnem delu se na kratko posveti predstavitvi jamskega sistema, zgodovini raziskav in obiska do leta 1920, nato oriše lastniško strukturo jam po drugi svetovni vojni. Uvod tako sintetizira čas pred osrednjim obdobjem raziskave, ki se mu posveča, in po njem. Razprava o obravnavanem obdobju se začne v drugem poglavju, kjer se avtor posveti težavam, ki so nastopile s »spremembo nacionalne« oziroma boljše rečeno politične oblasti na območju jam. Nova, to je italijanska oblast, se je morala soočiti ne zgolj z drugačnimi pravnimi in administrativnimi strukturami, temveč tudi z zanemarjenostjo jame zaradi štiriletne vojne, ki je zaznamovala tudi to območje. Jamo so tako ponovno odprli leta 1923 (za obiskovalce uradno šele čez dve leti).

V naslednjih poglavjih se Shaw posveti procesom postopnega spreminjanja lastniške strukture, prehoda in prenosa upravljanja jam, uradnem preimenovanju (od 1931 »Le grotte del Timavo a S. Canziano«, str. 47), poti in dvoran ter njihovi turistični ureditvi. Kljub napetim razmeram ob spremembi politične strukture na državni ravni in napetostim med nekdanjimi (ki se niso povsem umaknili) in novimi upravitelji pa je novo vodstvo le nadaljevalo z modernizacijo, urejanjem poti v jami in okoli nje, gradnjo novih mostov in prehoda. Tu se je seveda kazal tudi problem *italijanskosti* oziroma italijanskega značaja vzhodne province, ki jo je bilo potrebno na tem območju vzpostaviti, utrditi. Temu se Shaw posveti pri obravnavi problematike prehoda upravne strukture v jamah (str. 18–19) in ključnih akterjev vodenja jam v tem obdobju (dr. Carlo Chersi, SAG; Eugenio Boegan, speleolog, predsednik jamskega odseka). Pri tem je pomembno, da avtor zavrže pretekle teze o »nasilnem« prenosu upravljanja oziroma prevzemu s strani italijanskega planinskega društva, saj je šlo pri prenosu za obojestranski dogovor. Novi upravitelj, ki je od prejšnjega prevzel tudi arhivsko gradivo nemško-avstrijskega planinskega društva (knjižnico, razglednice), je za prevzem plačal dogovorjeno ceno. S tem prenosom upravljanja pa se problemi pravne narave še niso zaključili. Šele leta 1931 je prišlo do formalnega dogovora med županom občine Divača in predsednikom italijanskega planinskega društva (SAG CAI), s podpisom pogodbe med svetom ome-

njene občine in planinskim društvom. Občina si je torej lastila pravico do trženja jam na svojem območju, čeprav lastništvo nad jamami ni bilo urejeno.

Nova administracija, italijansko planinsko društvo (SAG CAI), se je soočala s številnimi izzivi. Poleg potrebe po infrastrukturnih izboljšavah in turistični promociji se je društvo spopadalo s pomanjkanjem finančnih sredstev. Uprava je načrtovala več investicijskih projektov, ki pa niso bili uresničeni (elektrifikacija jame, dvigalo, Foucaultovo nihalo). Shaw v tem delu pokaže še neobjavljene dokumente o omenjenih projektih, do katerih je pridobil pravico do vpogleda in objave (skice, načrti arhiva Commissione Grotte Sag) (poglavje 3).

Prvim težkim letom je sledilo obdobje razcveta, kar se je udejanjilo zlasti v 30-ih letih, z namenom povečanja turističnega obiska, česar so se nadejali s primerno ureditvijo infrastrukture (dostopnosti), z obnovo obstoječih in gradnjo novih poti, gradnjo novih mostov in zamenjavo obstoječih. Pomembno izboljšavo je predstavljala ureditev »krožne poti«, imenovane »Strada del Littorio«, kar pomeni, da se obiskovalcu ni bilo treba vračati po isti poti. V drugi polovici 30-ih let pa se je pozornost usmerila na speleološke raziskave, z vidnimi imeni kot Carlo Finocchiaro, Saverio Luciano Medeot in Giulio Perotti (str. 59) ter na področju speleobotanike (Avstrijec dr. Friedrich Morton). Turistični vidik torej ni edini, ki mu Shaw namenja pozornost, saj se posveti tudi raziskavam, ki so jih na začetku 20-ih let vodili še člani nemško-avstrijskega planinskega društva (brata Oedl, Poldi Fuhrich) skupaj z domačini (dva Cerkvenikova in Delez). Posebej velja na tem mestu izpostaviti Poldi Fuhrich, ki je najverjetneje prva ženska, ki je aktivno sodelovala pri zahtevnih raziskavah v podzemlju. Pri tem Shaw izpostavi vlogo oziroma vključenost žensk v posamezna društva. Primorska sekcija nemško-avstrijskega planinskega društva je – za razliko od večine tedanjih društev, ki niso sprejemale žensk – njihovo vključitev dovoljevala, vendar niso smele sodelovati v raziskovalnih odpravah oziroma se je do konca prve svetovne vojne to dogajalo bolj redko. Raziskave omenjene skupine so potekale do Mrtvega jezera, pri čemur je Shaw objavil dele Oedlove doktorske disertacije iz leta 1924 (ki pa ni doživela knjižne objave). V naslednjih poglavjih je pozornost posvetil italijanskim speleologom in njihovim raziskavam jam, kjer besedilo ponovno popestri z izsledki poročil in časopisnih člankov (Perezova nesreča 1922, Bertarellijeve raziskave skupaj z Boeganom, Beramom, Gariboldijem in slovenskimi vodniki 1923).

V zadnjih dveh poglavjih (9. in 10.) se avtor posveti podobam jam (kot so makete, slike in fotografije) ter poštnemu sistemu in razglednicam. Omenjeno gradivo je, kakor opozori sam Shaw, zelo povedno, velikokrat bolj kot pisana beseda. Razglednice so nenazadnje predstavljale »okno v svet« Škocjanskih

jam, saj »tako razglednice kot poštni urad so pripomogli k ozaveščanju ljudi o pomenu in posebnosti jam, ter jamam hkrati zagotavljali tudi reklamo« (str. 167 slovenski povzetek).

Knjigi so dodani še priloga oziroma zelo koristen slovarček italijanskih, nemških in slovenskih poimenovanj posameznih delov jam, seznam uporabljenih virov ter daljši povzetek v slovenskem in italijanskem jeziku.

Knjiga je delo, ki zapolnjuje vrzel med objavami o Škocjanskih jamah, in sicer v pomembnem in prelomnem obdobju, ko te po uspešni fazi raziskovanja in turističnega razvoja po letu 1885 doživljajo pomembne premike. V slovenskem zgodovinopisju se še ni posvečalo zadostne pozornosti ekonomskim, kulturnim, socialnim in nenazadnje naravoslovnim aspektom razvoja v medvojnem obdobju, to je času, ko je bil primorski prostor sestavni del Kraljevine Italije. Tako je tudi raziskovanje razvoja jamarstva, raziskav planinskih društev in nenazadnje jamskega turizma ostalo prezrto. Zlasti področje turističnega razvoja je v slovenskem zgodovinopisju precej zanemarjeno, čeprav gre za prelomno obdobje v razvoju te dejavnosti, saj je ravno po koncu prve svetovne vojne turizem postopoma postajal družbeno dostopnejši. V vseh omenjenih kontekstih je Shawovo delo dobrodošlo.

Delo *Škocjanske jame 1920–1940* prinaša nova spoznanja o razvoju in vodenju Škocjanskih jam v času, ko so prešle iz ene – precej uspešne – upravljavske strukture v drugo. Avtor uporabi še neobjavljeno gradivo, ki pokaže drugačno sliko prehoda administracije iz avstrijske v italijansko in preseže do sedaj uveljavljene in pogosto pavšalne interpretacije o agresivnem prevzemu jam s strani novih oblasti. Shaw nastopa tudi tu z distance, kar mu omogoča njegova »nevpletenost« in »neobremenjenost« s političnim dogajanjem na tem območju med obema svetovnima vojnama.

Petra Kavrečič

Preddvor – podobe minulih časov in ljudi
(ur. Miloš Ekar, Jure Volčjak, Vladimir Žumer). Preddvor: Občina, 2018, 420 strani.

Preddvorska občina je prvi zbornik, v katerem je predstavila sebe in svojo zgodovino, izdala že leta 1999. Naslovili so ga *Preddvor v času in prostoru*. Po skoraj dvajsetih letih so pristojni presodili, da je čas za izpolnitev obljube, dane ob izidu prvega zbornika, ter izdali novega, v katerem naj bi avtorji člankov objavili nova spoznanja o domačem prostoru. Tudi tokrat je uredniško delo prevzela skupina domačih strokovnjakov, k sodelovanju pa poleg domačih po-

vabila še nekaj drugih avtorjev. Skrbni izbiri avtorjev gre zahvala, da lahko med podobnimi zborniki slovenskih občin zbornike občine Preddvor po kvaliteti člankov uvrstimo na dokaj visoko mesto. Občine pa tudi nekateri gospodarski subjekti namreč podobne knjige izdajajo v prvi vrsti za potrebe reklame in/ali poslovnih daril. Ko pa je namen izdaje tovrstnih knjig predvsem reklama ali predstavitev, je temu prilagojen tudi način pisanja, ciljna publika pa je običajno glede strokovnih vprašanj nekoliko manj zahtevna. To se običajno pozna tudi pri kvaliteti člankov. Zaradi takšne politike je knjige tudi težje kupiti, saj izdajatelj večinoma ne razpolaga z razvejano trgovsko mrežo, obstoječih v lasti drugih gospodarskih subjektov pa iz nepojasnjenih razlogov tudi ne izrabi. Kot je bilo že omenjeno, zborniki občine Preddvor ne sledijo takšnim scenarijem.

Čeprav predstavitev knjige v strokovnem periodičnem tisku ni namenjena obnovi njene vsebine, je vendarle treba omeniti, kaj v njej pravzaprav najdemo. V uvodnem nagovoru je preddvorski župan Marjan Zadnikar zbornik označil ne le kot izkaznico kraja, pač pa tudi kot pomemben delček v mozaiku razkrivanja in ohranjanja krajevne zgodovine, ki je, čeprav za nekatere marsikdaj manj zanimiva, pomemben sestavni del identitete, samozavesti in dragocenih zgodovinskih podatkov, ki bi jih sicer sčasoma prekril prah pozabe. V občinski kroniki je Vladimir Žumer v časovnem zaporedju od njenega nastanka leta 1994 pa do konca 2017 nanizal pomembnejše dogodke in okvirne podatke o občini. Kot enega od pomembnejših dogodkov je izpostavil referendum o ustanovitvi občine Jezerško, saj se je delovanje preddvorske občine moralo prilagoditi njeni odcepitvi. Referendum leta 1998 je precej zmanjšal tako površino kakor število prebivalcev občine Preddvor, kljub temu pa je občina Preddvor Jezerjane v njihovi želji ves čas močno podpirala.

